

Herédi Erika*

Bona fides¹ mint eljárásjogi felhatalmazás²

„Honeste vivere, alterum non laedere,
suum cuique tribuere.”

1. Bevezető gondolatok

A tisztességes eljárás a kötelezettségek értelmezésének és teljesítésének praktikus iránytűje. A jogalkotói célok lehető legteljesebb kiteljesítése az anyagi jog és annak dinamikájaként, az alaki jog szoros egybetartozása, egymásra figyelése, harmonikus összhangja révén érhető el. Ezen alapvetés égisze alatt e tanulmány arra a kérdésre keresi a választ, vajon a felek érdekeibe való „hívéses tekintet” megnyilvánulásaként, a pert megelőző hatósági eljárásban törvényszövegszerűen nem deklarált, az alapelv normativitásából azonban kifejthető, ekként „rejtett” eljárási jogalap legitimé nemesíti-e a hatósági jogalkalmazó hatékony jogszolgáltatást célzó, ésszerű időn belüli elbírálásnak megfelelni törekvő döntését. A gondolatok a közhatalmi aktus mint kötelemfakasztó tény köré csoportosulnak, s azt vizsgálják, hogy a szerződési jogban ügyviteli magatartásként szabott mérce a racionális, korrekt, adekvát és célszerű rendezés újabb, rugalmasabb megoldásként a jog-, illetve igazságszolgáltatásban eljárásjogi felhatalmazást teremthet-e. A hatósági ügy tárgyát képező anyagi jogi jogosultságról vagy kötelezettségről határozat elnevezésű dön-

* Egyetemi docens, Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék.

¹ „A *fides* csak a későbbi fejlődés során vetette le szakrális jellegét, és vette fel a szóartással kapcsolatos erkölcsi jelentését. [...] A jóhiszeműség és a tisztesség követelményeinek alapelve a római társadalom alapértékei közé tartozott, s mint ilyen a jogviszonyok széles körére gyakorolt hatást. A *fides* nemcsak a *ius privatum*, hanem a *ius publicum* szférájában is alkalmazást nyert: a magistratusnak a polgárokkal szembeni kötelezettségei – így különösen az alkotmányos szabályok betartásának kötelezettsége – a hűségeskü mellett alapvetően az erkölcsi tartalmú, de jogi relevanciával is rendelkező *fides*en alapultak. [...] a szerződések körében a kezdetben csak erkölcsi szankciókkal védett *fides* először a választottbírák (*arbiter ex compromisso*) ítéleteiben nyert elismerést.” FÖLDI ANDRÁS: *A jóhiszeműség és a tisztesség elve*. Budapest, 2001, *Bibliotheca Iuridica, Publicationes Cathedrarum* 12, 10–11.

² „Kiemelkedő elméleti és gyakorlati jelentőségű principium, amelynek hatóköre túlmutat a magánjog határain.” In FÖLDI: *i. m.* 5. Jelen tanulmány e jogági kötetlenség folytán eljárásjogi szemszögből veszi górcső alá a *bona fides* univerzalitását.

tést kell hozni [Ket.³ 71. § (1) bek.]. Vajon a döntés alaki megjelenésére vonatkozó eljárás törvényi rendelkezés hiányában⁴ kifejezetten a *bona fides* mértéktartó, ésszerű követelményeinek eljárásjogi megnyilvánításaként keletkezhet-e hatósági döntés? Amennyiben a kötelelem alanyai a piaci érdekeiknek, valamint az együttműködést igénylő emberi, társadalmi szolidaritás elvének megfelelő magatartást kötelesek tanúsítani, úgy a kötelemből gyűrűző jogvitáról szóló döntés meghozatalának lehetősége sem kötődhet mereven és görcsösen a törvény betűjéhez. A jogalkalmazó⁵ értelmező tevékenységével köteles az adott esetre vonatkozatható jogalkotói célt széleskörűen és elmélyülten feltárni és érvényre juttatni. A normaszövegszerűen meg nem jelenő alaki felhatalmazottságot pótolhatja-e a normatív eljárásbeli tisztesség elve, amely egyúttal fékezni képes az egyéni érdekek önző módon történő érvényesülését?

2. Az eljárás tisztességéről

A közhatalom erejével felruházott eljárással szemben támasztott követelmény, a tisztességes eljáráshoz (fair trial) fűződő jog – s benne⁶ a hatékony bírói jogvédelem követelménye – az *emberi jogok* közé tartozik. Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően.⁷ Az eljárás hatékonyság nemzeti jog szintjén való biztosítása egyfelől a nemzetközi jog által, a normák kialakí-

³ A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (a továbbiakban: Ket.).

⁴ A Ket. tételesjogi rendelkezésekbe foglaltan nem ismeri Pp.-ben kifejezetten deklarált részítélet, illetve közbenső ítélet mint ügy érdemében hozott döntéstípusokat [Ket. 71. § (1) bek. vö. Pp. 213. § (2) és (3) bek.].

⁵ A közigazgatás szűkebb értelmezése körében „[...] a közigazgatás a valóságos állami cselekvés jellegét bírja [...] pozitív külső eredményre törő közcselekvőség, [...] a sértett jogi rendet helyreállító bírászkodás is, az általános államakaratnak konkrét esetre való alkalmazása, állami szerveknek, állami – elsőrangú – érdekből kiinduló valóságos cselekvése”. In KMETY KÁROLY: *A magyar közigazgatási jog kézikönyve*. Budapest, 1897, Politzer Zsigmond Könyvkereskedő Kiadása, 5. E tételt kiindulási pontként szemlélve, a tanulmány a *bona fides* eljárás felhatalmazását a közigazgatási hatósági jogalkalmazás, valamint az ítélkező bíró mint igazságszolgáltatásbeli jogalkalmazó cselekvési lehetőségét elemzi.

⁶ 6/1998. (III. 11.) AB határozat; 7/2013. (III. 1.) AB határozat; 5/1999. (III. 31.) AB határozat; 14/2002. (III. 20.) AB határozat; 15/2002. (III. 29.) AB határozat; 35/2002. (VII. 19.) AB határozat.

⁷ Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről és kiegészítő jegyzőkönyvei (továbbiakban: Egyezmény), „Tisztességes tárgyaláshoz való jog”-ról szóló 6. cikk 1. bek.

tását célzóan intézett jogalkotási iránytű, másfelől és egyúttal a jogalkalmazói gyakorlat elé állított, nemzetközi jogi kötelezettség rangján álló zsinórmérték.⁸ Az eljárás tisztességének feltétlen érvényesülése alaptörvényi védelem alatt áll, alkotmányos követelmény,⁹ ekként igazság(jog-)szolgáltatáshoz¹⁰ fűződő *alanyi jog*. Ennek égisze alatt, a törvényhozó – különösen az igazságszolgáltatás időtényezője javításának céljából – újrafogalmazta a Polgári perrendtartás kódexében elhelyezett alapvető elveket,¹¹ s a bíróság feladatává tette azok érvényesítését [Pp.¹² 1. §, 2. § (1) bek.],¹³ így meghatározta azok rendeltetését is. Az alapelvek eljárásbeli jelentőségét az abban megnyilvánuló, normaszövegbe öntött jogalkotói felhatalmazásból nyert, *normatív jelleg* is biztosítja, amely révén akkor is sor kerülhet az alapelv közvetlen alkalmazására, ha valamely tételes jogi szabály ellentétes az alapelv célkitűzésével.¹⁴ Az alapelvek hatóereje a jogalkalmazás során, megfelelő jogszabályi rendelkezés hiányában (joghézag esetén) is megnyilvánul, ekkor hézagkitöltő funkcióval bír, szentesítve a tételt, miszerint az alapelvek mindig a polgári per legfontosabb problémái körül kristályosodnak ki, és azokra a kérdésekre keresik a választ, amelyek nem magyarázhatók meg csupán egyetlen jogszabály vagy jogintézmény alapján [ti. Pp. 2. § (1) bek.].¹⁵

Az eljárási alapelveként kifejezésre juttatott tisztességes eljáráshoz való jog – s benne az eljárás hatékonysága iránti igény –, valamint az ésszerű időn belüli elbírálás követelménye alanyi jogként érvényesülést követel nemcsak a polgári per során, hanem más¹⁶ hatósági eljárásban is. Ezen alapvető elvárást megjelenítő általános tétel az eljárás egész menetét áthatja, így az egyes – nemcsak a kötelező, hanem a lehetséges – eljárási szakaszokat is hatókörbe vonja. Ennek megfelelően a polgári pert mint eshetőleges jogorvoslati utat megelőző kötelező hatósági eljárásban is érvényesítendő, nem szűkíthető le az eljárás bíróság előtt (tovább-)zajló szakaszára [tisztességes ügyintézéshez való

⁸ Az Egyezmény kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény.

⁹ Alkotmány 57. § (1) bek., Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) XXVIII. cikk (1) bek.

¹⁰ Vö. jelen tanulmány 5. lábja, valamint 4. fejezet.

¹¹ KENGYEL MIKLÓS: *Magyar polgári eljárásjog*. Budapest, 2014, Osiris Kiadó, 76.; KAPA MÁTYÁS: A magyar polgári eljárásjog fejlődési tendenciái – különös tekintettel az elektronikus polgári eljárásra. *De iurisprudencia et iure publico*, 2007. 1–2. sz. 10–23.

¹² A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (továbbiakban: Pp.).

¹³ A perek tisztességes lefolytatásához, valamint a per ésszerű időn belül történő befejezéséhez fűződő jogot az 1999. évi CX. törvény vezette be a Pp.-be.

¹⁴ KENGYEL: *i. m.* 71.

¹⁵ Uo. 70. A 6/1998. (III. 11.) AB határozatban kimunkált alkotmányos mérce értelmében a tisztességes eljárás (fair trial) követelménye az eljárásjogi garanciák érvényesülését is felöleli, és egy olyan minőséget jelent, amelyet az eljárás egészének és körülményeinek figyelembevételével lehet csupán megítélni. Ebből következően egyes részletszabályok hiánya miatt éppúgy, mint valamennyi részletszabály megalkotásának dacára lehet egy eljárás méltánytalan, igazságtalan vagy nem tisztességes.

¹⁶ „A polgári per olyan hatósági eljárás, amelyben a bíróság mint állami szerv közhatalmi jogosítványokat gyakorol.” In KENGYEL: *i. m.* 34.; Pp. 3. § (1) bek.; vö. a közigazgatási hatósági eljárásban a törvény keretei között a hivatalból való eljárás elve érvényesül [Ket. 3. § (1) bek.].

jog in Ket. 4. § (1) bek.).¹⁷ Az eljárás tisztességes lefolytatásáról és annak ésszerű időn belüli befejezéséről való gondoskodásnak minden egyes eljárási fázisban oly módon kell kiteljesednie, hogy az *eljárás folyamatossága* biztosított legyen.

Az eljárás tisztességessége *komplex* fogalom, alaki, illetve tartalmi szempontból megragadható eljárási értékek gyűjteménye. Egyik alkotó eleme az időben mérhető hatékonyság. Ehhez igazodóan, kifejezetten a perek ésszerű időn belül történő befejezésére koncentráltan és annak érvényesülése érdekében kötötte a jogalkotó az egyes bírói eljárási cselekmények megtételét határidőhöz [így pl. Pp. 124. § (1) bek., 125. § (3) bek., 142. § (3) bek., 238. § (1) bek.], iktatta be a sérelemdíj [Pp. 2. § (3) bek.] és az eljárás elhúzódása miatti, eljárási aktivitásra ösztönző célzatú kifogás [Pp. 2. § (3) bek.] jogintézményeit. A gyors, egyszerű és olcsó jelzőkkel megragadott hatékonyság ekként az *időtakarékoság szempontjából* került megközelítésre, azonban további szempontoknak is a mérleg serpenyőjébe kell kerülniük, így különösen a *célszerűségi szempontnak*, amelyen nyugvón eszközölt eljárási cselekmények révén az eljárás leegyszerűsíthető, egyúttal kiegyenlítést is nyerhet az ítélezés gyorsasága (alaki hatékonyság) és a döntés helyessége, helytállósága (tartalmi hatékonyság mint a döntés tartalmi elfogadottsága) közötti érzékeny egymásra hatás. Az eljárás menetének alaki körülményeit érintő időigény megzabolázásával célzott hatékonyság önmagában délibáb. A bírói, célszerűségi szempontok mérlegelésén alapulva választott eljárási cselekmény szűkíti az eljárás további menetében elbírálandó kérdések körét, leegyszerűsíti az eljárást, a végcél, a res iudicatát eredményező döntés tartalma helyességének elfogadottsága kevesebb időigénnyel megvalósíthatóvá válik.

3. Közbenső ítélet a perbeli hatékonyság szolgálatában

A per tisztességes lefolytatásához és ésszerű időn belül történő befejezéséhez fűződő jog érvényesítését a jogalkotó a bíróság feladatává tette. E követelmény azt az elvárást is magában hordozza, hogy a bíróságnak mindent meg kell tennie annak érdekében, hogy az eljárás folyamatosságát biztosítsa és a jogvita elbírálására minél előbb sor kerüljön. A közbenső ítélet jogalap és összesség szerint elkülöníthető követelés iránt folyó perben a jogalap fennállását előzetesen megállapító bírósági határozat. A bíróság belátásától függ, hogy hoz-e közbenső ítéletet, e döntésénél elsősorban a célszerűségi szempontok az irányadók. A közbenső ítélet tartalmilag megállapítást foglal magában. Ennek megfelelően a közbenső ítéletnek az alkalmazott anyagi jogszabályoknak a peresített jogviszonyra történt alkalmazásán alapuló bírói következtetést kell tartalmaznia, a keresettel érvényesített jog fennállásának megállapítása for-

¹⁷ 19/2009. (II. 25.) AB hat.; 60/2009. (V. 28.) AB hat.

májában, ekként az *praejudiciumot* jelent az alperes felelősségére nézve. A közbenső ítélet jogi természetével nem egyeztethető össze az, hogy a bíróság egyidejűleg a felek bármelyikét terhelő marasztaló intézkedést hozzon [Pp. 213. § (3) bek.]. Közbenső ítélet meghozatalára, kifejezett deklarációba öntve, a másodfokú eljárásban is lehetőség van [Pp. 253. § (2) bek.]. A közbenső ítélet célja ugyanis a pervita leegyszerűsítése és ezzel a bíróság részére munkamegtakarítás elérése, és a felek megkímélése a követelés összegének tisztázásához szükséges, de esetleg később feleslegesnek bizonyuló eljárás költségeitől.¹⁸

4. Alapelvi elvárások a hatósági döntéshozatal előtt

A tisztességes eljárás objektív alkotmányos parancsa szerint a hatóság a jogrend követelményeinek megfelelően köteles eljárni. Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit a hatóságok részrehajlás nélkül, tisztességes módon és ésszerű határidőn belül intézzék [Alaptörvény XXIV. cikk (1) bek. első mondat]. A *tisztességes ügyintézéshez való jog* olyan általánosan érvényesülő jogelv, amely általános szinten fogalmaznak meg olyan jogi előírásokat, amelyek az egyedi konkrét ügyben nyújthatnak segítséget.¹⁹ A Ket. alapelvi köréből, a hatósággal szemben támasztott követelményként érvényesül a törvényesség és a jogszabályi célokhoz kötött jogalkalmazást kifejező *legalitás elve* [Ket. 1. §]. Az ügyintézési alapelveknek jelenleg elsősorban *hézagpótló* szerepük van a jogalkalmazásban (értelmezési segédlet). A Ket. egyes rendelkezéseinek alkalmazásakor a Ket. alapelveinek értelme és célja jelenti a tisztességes ügyintézés vizsgálatának zsinórmértékét. Az alapelvi jogalkalmazás elősegítheti annak elkerülését, hogy a közhatalom a jogszabályok formális értelmezésével végeredményben a tisztességes ügyintézéshez való jogot kiüresítse.²⁰

Tulajdont kisajátítani csak kivételesen és közérdekből, törvényben meghatározott esetekben és módon, teljes, feltétlen és *azonnali* kártalanítás mellett lehet [Alaptörvény XIII. cikk (2) bek.]. Maga az Alaptörvény teszi lehetővé közérdekből a kisajátítást, jelezve ezzel, hogy a tulajdon alkotmányos garanciájának határa a tulajdon értékének biztosítása.²¹ A kisajátítás mint tulajdonelvonás csak kártalanítás ellenében jogszerű. A kisajátítás akkor jogszerű, ha megfelelő és *ésszerű időn belül* nyújtott kártalanítás ellenében történik.²²

¹⁸ NÉMETH JÁNOS szerk.: *A polgári perrendtartás magyarázata*. Budapest, 1999, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 835.

¹⁹ BARABÁS GERGELY – BARANYI BERTOLD – KOVÁCS ANDRÁS GYÖRGY – ASZALÓS DÁNIEL szerk.: *Nagykommentár a közigazgatási eljárási törvényhez*. Budapest, 2013, CompLex Kiadó, 22.

²⁰ Uo. 22.

²¹ 64/1993. (XII. 22.) AB hat. IV. 1.

²² Egyezmény Első Jegyzőkönyv 1. cikkely.

A tanulmány ezen alapvetések tükrében a továbbiakban azt vizsgálja, sérül-e a nemzetközi jogban „ésszerű időn belül”-iként, míg a nemzeti jogban „azonnal”-iként deklarált anyagi jogi időbeliség kívánalma abban az esetben, ha a jogalkalmazó – bár kifejezett eljárásjogi felhatalmazás hiányában – a tisztességes és eljárásjogi követelményként megjelenő ésszerű időn belüli ügyintézés, valamint a legalitás alapelvi kívánalmának való megfelelés folytán, kisajátítási ügyben a jogalap fennállását megállapító (közbenső) döntést hoz. Vajon csak a tételes normából eredhet eljárásjogi alap, vagy az irányelveknek tekinthető princípiumok értéktartalma és az azokban rejlő célok is megnyilvánulhatnak ekként?

5. Közbenső határozat eljárásjogi felhatalmazottsága kisajátítási ügyben

A kisajátítási határozat *összetett* döntésfajta, hiszen a kisajátítási ügyben érvényesített igény jogalap és összecszerűség tekintetében elkülöníthető. Sem a Ket., sem a Kstv.²³ nem tartalmaz olyan kifejezett, normaszövegben megjelenő szabályt, amely értelmében a határozatban foglalt döntésnek ki kell terjednie a kisajátításhoz kapcsolódó valamennyi érdemi igényre.²⁴ Sem a Ket., sem a Kstv. nem tartalmaz normaszövegben foglalt olyan deklarációt sem, amely kizárná vagy tiltaná, vagy épp csak korlátozná azt, hogy az eljáró hatóság az ügy érdemében – így a jogalap tekintetében – *(rész-)határozatot* hozzon. Ezzel összhangban, érdemi hatósági döntésként, tartalom alapján a határozatok lehetnek teljes, rész-, vagy kiegészítő, illetve módosító vagy visszavonó határozatok. Teljes a határozat, ha az ügy egészét dönti el, az ügyben előterjesztett minden kérelem tárgyában dönt, az ügy egy részére kiterjedő döntés a részhatározat.²⁵ Summázatként megállapítható tehát, hogy kifejezett – általános, illetve különös – jogszabályi deklarációban nem szentesített döntési forma a joggyakorlat folyamában létjogosultsággal bír és elismert.

A kisajátítás jogalapjának fennállását megállapító határozat deklaratív,²⁶ ennél fogva a kártalanítás tekintetében marasztaló rendelkezést nem tartalmaz.²⁷ Ennek nyomán e közbenső határozat a teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás anyagi jogi elvének [Alaptörvény XIII. cikk (2) bek., Kstv. 1. § (1) bek.

²³ A kisajátításról szóló 2007. évi CXXIII. törvény (továbbiakban: Kstv.).

²⁴ Vö. teljesség elve in Pp. 213. § (1) bek.

²⁵ BARABÁS–BARANYI–KOVÁCS–ASZALÓS: *i. m.* 579.

²⁶ Vö. Pp. 213. § (3) bek.; tanulmány 3. fejezete.

²⁷ A közbenső ítélet hozatalának alapvető feltétele az, hogy a követelés a jogalap és az összeg (mennyiség) szerint valóban elkülöníthető legyen. Ez a feltétel főleg a kártérítési perekben fordul elő, amelyekben rendszerint előbb az a kérdés igényel döntést, hogy fennáll-e a károkozó kártérítési felelőssége. NÉMETH: *i. m.* 834.

és 9. § (1) bek.] és a tisztességes ügyintézés eljárási alapelvének keresztüztüzébe állítható [Ket. 1. § Ket. 4. § (1) bek.]. Amennyiben az ügy érdemét egyaránt alkotó kártalanítás jogalapja (kisajátítás), illetve kártalanítás összecszerősége kérdésében való egyidejű döntés nem szükségszerű követelmény, úgy nem valószínű, hogy a közbenső hatósági döntésforma törvényszövegben foglalt deklarációjának hiányának indokolásával az ügy érdemére kiható eljárásjogi szabálysértés,²⁸ különös figyelemmel arra, amennyiben a jogalap – így a Kstv.-ben deklarált azonnaliság követelményét szem előtt tartóan a kártalanítási felelősség – fennállását megállapító határozat a jogorvoslat folytán eljáró bíróság megítélése szerint jogszerű, úgy a határozatot hozó hatóság folytatja eljárását és érdemben döntést hozhat a kisajátítással összefüggő további, még el nem bírált kérdésekről, így a kártalanítás összecszerőségéről.

Kisajátítási ügyben a jogalap fennállásáról rendelkező határozat meghozatala a kisajátítási eljárás idő- és költségtakarékossági szempontokat szem előtt tartó, hatékony és tisztességes, a felek jogos érdekeire is ügyelő, célszerű ügyintézés érdekében – adott esetben – szükségszerű lehet, hiszen az ellenérdekű ügyfelek replikájával zajló eljárás egyszerűsítését célozza. A kisajátítási hatóságnak a jogalap fennállásáról szóló határozata, *törvényi tilalom hiányában*, eljárásjogi felhatalmazást nyerhet a tulajdonost és a kisajátítást kérőt a tulajdonosi viszonyok függőben léte miatt, akár több éve elhúzódóan egyaránt bizonytalanságban tartó, jogi rendezetlenség végleges lezárása érdekében, ekként a tulajdonosi érdekeknek is a hatékony és gyors védelme végett. Éppen az ügyfelek gazdasági érdekei, a költséghatékony és tisztességes eljárás alapvető zsinórmértékéből bontható ki a célszerűségi szempontokat mérlegelően hozott megállapítást tartalmazó (rész-)határozat.²⁹ A jogalapról szóló döntés a kártalanítási fizetési kötelezettség előírásáról és annak összecszerőségeiről (marasztalás) egyidejűleg nem rendelkezik, mert nem eredményezi még a tulajdonjog átszállását, ekkor még nincs szó a tulajdonjog elvonásáról, és annak tartalmából sem vonható le olyan következtetés, mely alkalmassá teszi tulajdonjog-változás átvezetésére. A jogalap fennállásáról szóló határozat a kisajátítási cél fennállását deklarálja a közérdekűség bizonyítottóságára tekintettel, azonban nem rendel el a kisajátítást, ennélfogva az eljárás ezen szakaszában nem valósul meg a tulajdon hatósági határozattal történő elvonása, ennek megfelelően az azonnali, teljes és feltétlen kártalanítás követelménye sem áll fenn [vö. Ptk. 5:43. § (2) bek. és Ptk. 6:564. §]. A jogalap – a kártalanítási felelősség – fennállásáról szóló döntés a tulajdonjogi jogviszony átalakítása körébe tartozó marasztaló vagy kötelező rendelkezést nem tartalmaz. A kisajátítás a tulajdonviszonyokba való állami beavatkozás legerősebb eszköze, a tulajdon közhatalmi eszközökkel való elvonására ad módot. Az *azonnali, feltétlen és teljes kártalanítás* a tulajdon elvonása esetére nyújt értékgaranciát, az a *tulajdonjog átszállásához* tapad. Ennek megfelelően az eljárás tovább foly-

²⁸ Kasszációs felülbírálati jogkör gyakorlása esetén a bíróság munkája csak a jogszabálysértés észlelésére szorítkozik, részben sem jogosult a feltárt hiányosságok orvoslására, csupán a hatályon kívül helyezésre, mely az eljárás elhúzódását vonja maga után.

²⁹ Vö. ehhez kisajátítási hatóság kifejezett felhatalmazása az előzetes és érdemi döntéshozatalra. In Kstv. 40/A. §.

tatható a teljes körű érdemi befejezés végett, azaz a tulajdonjog-elvonást ténylegesen eredményező kisajátítás deklarációját tartalmazó, egyúttal – ekként – azonnali és az összecszerülésében meghatározott kártalanítási kötelezettség előírásáról rendelkező marasztaló döntésig.

6. Következtetések

A tisztességes eljárás alkotmányos követelményrendszerét kielégítő hatékony bírói jogvédelem attól függ, hogy az eljárási szabályok értelmében a bíróság mit vizsgálhat felül.³⁰ Az Alkotmánybíróság ezt a követelményt első ízben³¹ a közigazgatási határozatok törvényességének ellenőrzésével összefüggésben úgy fogalmazta meg, hogy

„[a] közigazgatási határozatok törvényessége bírósági ellenőrzésének szabályozásánál alkotmányos követelmény, hogy a bíróság a perbe vitt jogokat és kötelezettségeket az Alkotmány 57. § (1) bekezdésben meghatározott feltételeknek megfelelően érdemben elbírálhassa. A *közigazgatási döntési jogkört meghatározó szabálynak megfelelő szempontot vagy mércét kell tartalmaznia*, amely alapján a döntés jogszerűségét a bíróság felülvizsgálhatja.”

Az Alkotmánybíróság e határozatának indokolásában kifejtette, hogy a közigazgatási határozatok bírói ellenőrzésének alkotmányos szabályát *csak a tisztességes eljáráshoz fűződő jogra tekintettel lehet értelmezni*.³² Az Alkotmánybíróság ezzel összefüggésben úgy fogalmazott, hogy

„az összes, az Alkotmányban részletezett követelmény – a bíróság törvény által felállított volta, függetlensége és pártatlansága, az, hogy a tárgyalás igazságosan (a nemzetközi egyezmények szóhasználatával: fair, équitablement, in billiger Weise) és nyilvánosan folyjék – ezt a célt szolgálja, csak e követelmények teljesítésével lehet alkotmányosan véglegesnek számító, érdemi, a jogot megállapító döntést hozni. A közigazgatási határozatok törvényességének bírói ellenőrzése tehát alkotmányosan *nem korlátozódhat a formális jogszerűség vizsgálatára*. A közigazgatási perben a bíróság nincs a közigazgatási határozatban megállapított tényálláshoz kötve, és a jogszerűség szempontjából felülbírálhatja a közigazgatási szerv mérlegelését is.”

A tisztességes eljárás elve generálklauzula, általános princípium, amelynek normativitása legalább ösztönzően kell, hogy hasson. Az eljárásbeli *bona fides* alapvetően a tisztességes magatartás követelményét rója a jogalanyokra, bizalmi elvként a jogalanyok közötti együttműködés erősítését szolgálja. Az eljárási cselekmények láncolatából álló perben, a bíró egyedi, illetve egyéni mérle-

³⁰ 8/2011. (II. 18.) AB határozat.

³¹ 39/1997. (VII. 1.) AB határozat.

³² 39/1997. (VII. 1.) AB határozat.

gelésének függvényében, a közbenső ítélet meghozatala, normaszöveggként leírt lehetőség. A pert megelőző hatósági eljárásban tételes szabályként, törvény betűjébe foglaltan meg nem jelenő formalizmusra hivatkozással a célszerűséget érvényre juttató közbenső döntés meghozatalának elvetése a leírt szóhoz való görcsös és merev jogalkalmazás, amely adott esetben öncélúvá válhat, és nem tölti be a jogviták hatékonyságnak alárendelten kiteljesíthető, végleges elbírálása iránti rendeltetését. A *bona fides* követelményei a bíró kreatív jellel mérlegelő tevékenysége révén jutottak érvényre a római jogban. Meglátásom szerint a bírót a jogvita elbírálására vezető igazságszolgáltatás hatalmának gyakorlása során az eljárási törvények nemcsak arra kötelezik, ami abban kifejezetten rögzítést nyer, hanem mindarra, ami az alapelvekből kibontható értékekből következik. A tisztességes eljárás elve folytán a törvényi rendelkezések megerősíthetők, kiegészíthetők és korrigálhatók. Ezzel összhangban a tisztességes eljárás követelményeihez képest elfogadható szabályok alkalmazhatók az adott eljárási jogviszonyban. Ekként a (rész-, illetve közbenső) döntés meghozatalát megalapozó alaki felhatalmazás nem szükségszerűen a törvény betűjéből fakadhat, hanem legitimációt nyer mértéktartással való alkalmazása folytán a jogbiztonság veszélyeztetése nélkül, a hatékonyság érdekében, a hiányzó kifejezett rendelkezés pótlásaként a tisztességes eljárás alapelvéből mint kógens követelményből. Az aktív, kreatív és szabad bírói jogértelmezés útja az egyetlen út, amelyen haladva az igazságosság és a törvényesség nem fordulhat egymás ellen, nem kerülhet ellentmondásba, hanem karöltve haladhat végig.³³

Felhasznált irodalom

- BARABÁS GERGELY – BARANYI BERTOLD – KOVÁCS ANDRÁS GYÖRGY – ASZALÓS DÁNIEL szerk.: *Nagykommentár a közigazgatási eljárási törvényhez*. Budapest, 2013, CompLex Kiadó.
- FÖLDI ANDRÁS: *A jóhiszeműség és a tisztesség elve*. Budapest, 2001, Bibliotheca Iuridica, Publicationes Cathedrarum 12.
- KAPA MÁTYÁS: A magyar polgári eljárásjog fejlődési tendenciái – különös tekintettel az elektronikus polgári eljárásra. *De iurisprudencia et iure publico*, 2007. 1–2. sz. 10–23.
- KASZÁS ÁGNES: *A jogalkotó és jogalkalmazó viszonyának egyes elméleti és összehasonlító jogi kérdései az Európai Unió Bírósága ítélkezési gyakorlatá-*

³³ Lord Denning: The closing chapter. 1983, Butterworths, 643. In KASZÁS ÁGNES: *A jogalkotó és jogalkalmazó viszonyának egyes elméleti és összehasonlító jogi kérdései az Európai Unió Bírósága ítélkezési gyakorlatának tükrében, különös tekintettel a villamosenergia-szektorra*. Budapest, 2011, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Doktori Iskola, 48.

nak tükrében, különös tekintettel a villamosenergia-szektorra. Budapest, 2011, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Doktori Iskola.

KENGYEL MIKLÓS: *Magyar polgári eljárásjog.* Budapest, 2014, Osiris Kiadó.

KMETY KÁROLY: *A magyar közigazgatási jog kézikönyve.* Budapest, 1897, Politzer Zsigmond Könyvkereskedő Kiadása.

NÉMETH JÁNOS szerk.: *A polgári perrendtartás magyarázata.* Budapest, 1999, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Felhasznált jogforrások

Magyarország Alaptörvénye.

A kisajátításról szóló 2007. évi CXXIII. törvény.

Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény.

A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény.

A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény.

7/2013. (III. 1.) AB határozat.

8/2011. (II. 18.) AB határozat.

60/2009. (V. 28.) AB határozat.

19/2009. (II. 25.) AB határozat.

35/2002. (VII. 19.) AB határozat.

15/2002. (III. 29.) AB határozat.

14/2002. (III. 20.) AB határozat.

5/1999. (III. 31.) AB határozat.

6/1998. (III. 11.) AB határozat.

39/1997. (VII. 1.) AB határozat.

64/1993. (XII. 22.) AB határozat.